

Miscel·lània

1. GABRIEL ALOMAR I JOAN TIMONER. EL CATALANISME INTEGRADOR EN EL MARC DEL DEBAT CONSTITUENT I ESTATUTARI DE LA SEGONA REPÚBLICA

GABRIEL ALOMAR I JOAN TIMONER. THE CATALAN INTEGRATIONISM
WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CONSTITUENT AND STATUTORY
DEBATE OF THE SECOND REPUBLIC

Joan Manel Martí i Llufríu

IES M. Àngels Cardona i Florit

Institut Menorquí d'Estudis

Resum: Amb la proclamació de la Segona República s'inicià, a Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera, un debat intens sobre la personalitat pròpia i l'encaix de les Illes en les estructures federals del que s'autodefiní després com a «Estado integral, compatible con la autonomía de los Municipios y las Regiones» (Constitució de la República Espanyola, 1931).

En aquest debat, el menorquí Joan Timoner Petrus (Maó, 1910-1997) defensà de forma contundent i inequívoca, a través dels seus articles publicats a *La Voz de Menorca*, la vinculació estatutària de Menorca amb Catalunya. Timoner, per a la defensa de la seva «premissa menorquinista», coincidirà i recorrerà al posicionament de nació integral i de federalisme pimargallià del poeta i assagista mallorquí Gabriel Alomar (Palma, 1873 - el Caire, 1941).

Paraules clau: Federalisme, Pi i Margall, Estatut, Constitució, Catalunya, Menorca.

Abstract: With the proclamation of the Second Republic inducted in Mallorca, Menorca, Eivissa and Formentera an intense debate on the own personality and the lace of the Islands in the federal structures of the that will define «Integral State, compatible with the autonomy of Municipalities and Regions» (Constitution of the Spanish Republic, 1931).

At this debate the menorquí Joan Timoner Petrus (Maó 1910 - 1997) defended of conclusive and unambiguous form, through his articles published at *La Voz de Menorca*, the statutory bonding of Menorca with Catalonia. Timoner, for the defence of his «premise menorquinista», will coincide and will resort at the positioning of integral nation and of federalism pimargallià of the poet and Majorcan essayist Gabriel Alomar (Palma, 1873 - El Caire, 1941).

Keywords: Federalism, Pi i Margall, Statute, Constitution, Catalonia, Menorca.

Rebut el 16 de juny de 2023, acceptat el 19 d'octubre de 2023

Tots els continguts de l'edició electrònica es distribueixen sota una llicència d'ús i distribució
"Creative Commons Atribució-No Comercial 4.0 Internacional".

Introducció

El procés constituent i la proposta d'avantprojecte d'Estatut d'Autonomia de 1931, generats a partir de la proclamació de la II República, obriren, a Menorca i al conjunt de les Illes Balears, un debat cultural i polític interessant i apassionant sobre la identitat i l'autogovern. L'objectiu d'aquest treball és recollir i analitzar la posició de dos intel·lectuals de l'època — tots dos, republicans, catalanistes i d'esquerrers— en el context dels debats estatutari i constituent, Gabriel Alomar i Villalonga (Palma, 1873 – el Caire, 1941)¹ i Joan Timoner i Petrus (Maó 1910 – 1997).² Així mateix, veure les seves coincidències i singularitats, en particular les explicitades pel jove Timoner i Petrus en els seus articles publicats a *La Voz de Menorca* entre els anys 1931 i 1932, en els quals posa en evidència l'impacte d'Alomar en el pensament de l'autor menorquí.

Efectivament, el primer intent autonòmic de la història contemporània de les Illes Balears va venir de la mà de la Segona República (1931-1936), amb un text —la Constitució de 1931— que reconeixia les regions, a més dels municipis, i els atorgava la possibilitat d'obtenir règims d'autonomia. També recollia per a les illes Canàries «un cabildo insular como cuerpo gestor de sus intereses peculiares, con funciones y facultades administrativas iguales a las que la ley asigne al de las provincias».³ En el darrer paràgraf del mateix article, afegia que «Las islas Baleares podrán optar por un régimen idéntico», consideració que no existia en el text inicial i que s'incorporà gràcies a les esmenes presentades, entre d'altres, pels diputats republicans Josep Teodor Canet i Francesc Julià Perelló, de Menorca i Mallorca, respectivament.⁴

Això sí, l'article 13 prohibia explícitament la federació de regions autònomes, amb clara referència a la hipotètica federació de Catalunya, el País

1. L'obra completa de Gabriel Alomar es troba recollida en set volums publicats per l'Editorial Moll (volums I, II i III), per l'Institut Francesc de Borja Moll (volum IV) i Nova Editorial Moll (V, VI i VII), entre 1988 i 2021. A més de les obres completes, hi ha quatre treballs fonamentals que analitzen el vessant assagístic i polític d'Alomar: Jordi Pons Bosch i Catalina Moner Mora, *Gabriel Alomar, pedagog, publicista, escriptor, poeta i polític*. Palma: Illa Edicions, 2018; Xavier Milian i Troc Solà (coords.), *Republicanisme, catalanisme i socialisme*. Manresa: Tigre de Paper, 2021; Pere Rosselló Bover i Damià Pons i Pons (coords.), *Gabriel Alomar (1873-1941). L'intel·lectual, el periodista i el polític*. Palma: Lleonard Muntaner, Ed., 2021; i Antoni Trobat (coord.), *Gabriel Alomar, redescobert (1873-1941)*, monografia de la revista *L'Altra Mirada*. Palma: Fundacions Darder-Mascaró, núm. 103, 2021.

2. La biografia i l'obra completa de Joan Timoner i Petrus ha estat recollida per Nel Martí: *Joan Timoner i Petrus*. Palma: El Gall Editor, 2023. Els articles de Timoner Petrus a *La Voz de Menorca* (1930-1932) i la seva posició en el debat estatutari han estat analitzats per Josep Maria Quintana a: *Els menorquins i l'autonomia*. Palma: Editorial Moll, 1977; Josep Maria Quintana, *Regionalisme i cultura catalana a Menorca (1888-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998; Isidor Marí Mayans i Guillem Simó Roca, *El debat autonòmic a les Illes durant la Segona República*. Eivissa: Editorial Can Cifre, 1991, i Joel Bagur Mellinas, *Menorca endins: el debat estatutari en la segona República espanyola*. Menorca: Institut Menorquí d'Estudis, 2013.

3. Article 10 de Constitució de la República espanyola de 1931.

4. *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española*, apèndix 1, núm. 33, p. 1; apèndix 3, núm. 38, p. 1; apèndix 5, núm. 41, p. 1

Valencià i les Illes Balears, antics regnes de la corona d'Aragó.⁵ Referència que, per cert, reproduirà després, literalment, la Constitució de 1978 a l'article 145.1.⁶ La incorporació d'aquesta previsió a l'Estatut de 1931, de contingut radicalment antifederal, impedia qualsevol opció de tipus federal semblant al projecte constituent de 1873 de la Primera República —de República de repúbliques—, i consagrava la via de l'Estat integral sustentat en només una de les nacions.⁷

Abans que s'aprovés la Constitució de 1931, la comissió formada per l'Associació per la Cultura de Mallorca, la Cambra Provincial d'Indústria, Comerç i Navegació, i la Cambra Oficial Agrícola ja havia redactat el text d'un avantprojecte d'estatut balear (a final de maig de 1931), que va ser assumit i impulsat després per l'Associació per la Cultura de Mallorca, presidida per Emili Darder. Els dies 20, 21, 22 i 23 de juny de 1931, el Teatre Principal de Palma va acollir una assemblea impulsada per Francesc Julià, president de la Diputació Provincial, que havia d'aprovar aquell avantprojecte. A l'assemblea, emperò, no hi van assistir els representants de Menorca, i els d'Eivissa hi van participar amb reticències.

La decisió dels representants municipals menorquins de no assistir a l'assemblea palmesana es va prendre per unanimitat quatre dies abans de la convocatòria, en una reunió as Mercadal. Però que la decisió es prengués per unanimitat no vol dir que els motius d'uns i altres fossin els mateixos. Al contrari, aquests eren diversos i en molts casos, divergents. La unanimitat s'explica, a grans trets, per la posició antiprovincial balear, per la desconfiança de la iniciativa mallorquina i per l'hegemonia, a Menorca, d'un Partit Republicà Radical que creia poc en la qüestió nacional i que defensava la constitució de Menorca com a regió amb relació directa amb Madrid.

Les posicions menorquines manifestades públicament arran de la proposta d'autonomia balear foren bàsicament dues. Una, sostinguda per Deseado Mercadal Bagur, Pere Taltavull i Antoni Tudurí, proposava un estatut privatiu per a Menorca i una relació administrativa directa amb Madrid, que no passés ni per les Illes Balears ni per Catalunya. L'altra posició, defensada per Joan Hernández Mora, Josep M. Ruiz Manent i Joan Timoner Petrus (Maó,

5. Sebastià Serra Busquets i Elisabeth Ripoll Gil, «El tractament de les minories nacionals a la nostra terra (1928-1936)», Ramon Arnabat Mata i Carlos Moruno Moyano (eds.), *De la primavera de las naciones a la guerra fría (1917/1947)*. Madrid: Sílex Ediciones, 2023, p. 167-178.

6. Article 145.1 de la Constitució espanyola: «En cap cas no s'admetrà la federació entre comunitats autònomes».

7. La qüestió estatutària en el marc del debat territorial i constituent durant la Segona República ha estat extensament treballada per Juan Enrique Albaceta Ezcurra, *El estado integral de la Segunda República Española*, Múrcia: Editorial Nausicaä, 2006; Julián Casanova, *República y Guerra Civil*. Vol. 8 de la *Historia de España*, Barcelona: Crítica/Marcial Pons, 2007; Ramón Máiz, *Nacionalismo y federalismo: Una aproximación desde la teoría política*, Madrid: Siglo XXI, 2018, i Xavier Domènech, *Un haz de naciones. El Estado y la plurinacionalidad en España (1830-2017)*. Barcelona: Edicions 62, Ediciones Península, 2020.

1910–1997), considerava que Menorca només tenia sentit —culturalment i nacionalment— com una part d’una Catalunya integral.

Aquesta posició i desconfiança menorquines respecte de l’avantprojecte d’Estatut d’Autonomia de les Illes Balears, i després Projecte d’Estatut de Mallorca i Eivissa, és ben explícita en les paraules d’alguns dels protagonistes de l’època. Pere Taltavull, cap visible del Partit Republicà, en el qual militava llavors Teodor Canet, explica la seva posició en el diari republicà *La Voz de Menorca* el dia 6 de juliol de 1931, el mateix dia que el rotatiu publica el text complet de l’avantprojecte:

Nosotros por sentido de conservación necesitamos defender nuestra autonomía y guiar nuestro desarrollo libres de la tutela de ningún vecino, ni hermano, por muy poderoso y prometedor que sea. [...]

Los mallorquines que han redactado el Anteproyecto de Estatuto Balear han creído que ellos solos se bastaban para interpretar las aspiraciones de los menorquines e ibicencos y que unas cuantas frases diplomáticas, de dulce y atrayente expresión, bastarían para hacer aceptar un estatuto en cuyo fondo campea la intención de conservar la supremacía política de Mallorca sobre las demás islas.

Nosotros queremos ser buenos amigos y mejores hermanos de los mallorquines. Pero no aspiramos a proseguir la historia que ha tenido nuestra voluntad supeditada al caciquismo centralista de Mallorca.

Tampoco podemos aceptar que las cuestiones de orden interinsular hayan de ser gobernadas por un Consejo del cual formen parte veintisiete diputados mallorquines, nueve menorquines, nueve ibicencos, porque ello, a pesar de todas las promesas existentes, significa un predominio mallorquín en el hecho.⁸

Explicat en termes més categòrics, en un article del 6 de juliol, Taltavull diu:

No nos conviene ninguna clase de centralismo. Ni sería lógico continuar bajo la tutela de un centralismo castellano, ni ha sido fecundo el centralismo de Mallorca, ni sería tolerable. Ni debemos temer, ni solicitar, ni desear ser absorbidos por Cataluña. Dentro de la República Federal, Menorca ha de ser una unidad política y administrativa con plena autoridad autonómica.⁹

8. Pere Taltavull, «Menorca frente al estatuto federal», *La Voz de Menorca* (23 de maig de 1931), p. 1.

9. *Ibid*, p. 1.

Joan Timoner i Petrus, signant sota el pseudònim Menorquit, manifesta el desig que el text proposat per l'Associació per la Cultura de Mallorca «no passi del que és, un avantprojecte»¹⁰ i defensa, en un article publicat també a *La Voz de Menorca*, titulat «Les coses clares», que l'objectiu ha de ser «Autonomia de la regió dins la nacionalitat, o sigui autònomes Menorca, Mallorca i Eivissa, com les altres regions catalanes dins Catalunya». Ho argumenta a partir de tres fets: el geogràfic, l'econòmic i el lingüístic. Per Timoner, la circumstància de ser un arxipèlag amb quatre illes poblades no justifica que siguin considerades una unitat política:

Les illes catalanes, nomenades impròpiament Balears, puix que Eivissa, Formentera són Pitiüses, no constitueixen cap fet geogràfic que pugui justificar ni molt menys exigir una unitat política interinsular.

La capital de Menorca dista de la capital de Mallorca poc menys del que dista de Barcelona i Eivissa rau de la costa valenciana a una proporcional distància. A més a més, que avui dia que les comunicacions ràpides que tenim disminueix tant la distància que ens separa de la metròpolis (que per nosaltres és, ara i sempre, Barcelona) que fa que els menorquins i també els mallorquins estem més pròxims a la capital de la nacionalitat catalana, que altres catalanes de terra ferma.

Per tot això la Catalunya insular no té cap necessitat de centralitzar enlloc els seus organismes de relació amb l'Estat Federal i molts menys de prescindir de Catalunya que és, si més no i parlant des del punt de vista geogràfic, la regió més pròxima a les nostres.¹¹

Precisament la situació geogràfica de Menorca explica, segons Timoner Petrus, que les relacions comercials —així com les culturals— s'hagin articulat històricament de forma directa i preferent amb Catalunya, i no amb la resta d'illes o, en concret, amb Mallorca. A tot això, el menorquinista hi afegeix implícitament dues consideracions més: la importància estratègica i comercial del port de Barcelona com a port de referència de la regió euro-mediterrània, i el conflicte d'interessos que suposa gestionar les qüestions econòmiques de Menorca des d'una altra illa, amb problemes econòmics i administratius «substancialment diferents dels nostres». Per tant, conclourà Timoner, la unitat geogràfica i econòmica per justificar l'altra unitat —la política— és només un «lapsus dels senyors que han ideat un Estatut de Mallorca», que qualifica d'«anticatalà» i fins i tot d'«d'antimallorquí», en tant que això només fa debilitar la Catalunya integral.

10. Joan Timoner Petrus, «Les coses clares», *La Voz de Menorca* (24 de juliol de 1931), p. 1.

11. *Ibid*, p. 1.

El tercer element que utilitza Timoner Petrus per defensar l'autonomia de Menorca dins Catalunya és el fet lingüístic. En aquest sentit, la seva opinió és també molt clara. Enfront de qualsevol regionalització, defensa la unitat lingüística: «L'única relació lingüística que existeix entre Mallorca i les altres illes és la mateixa relació que fa que valencians, rossellonesos, catalans de la Península i de les Illes ens sentim units i identificats en la santa comunió de l'idioma».¹²

A partir d'aquestes tres realitats, geogràfica, econòmica i lingüística, exposades a «Les coses clares», Timoner valora que la proposta de constituir «un Gran i General Consell Balear» prevista a l'avantprojecte d'estatut és literalment una «betzèrria» i que cal ressuscitar «les Universitats Generals, o Diputacions de Mallorca i Menorca, vinculades a Catalunya pels nexes de raça, llengua, cultura i història».¹³

La dissidència menorquina en el debat estatutari

Durant el debat estatutari de 1931, a les Illes Balears es posaren de manifest les diferents visions i els diferents models d'organització de l'Estat i d'articulació de la plurinacionalitat en el sistema institucional. En el cas de Menorca, aquest debat pivotà sobre tres elements: el centralisme, l'insularisme i la catalanitat. No hi havia acord al respecte, però generaren un estat general d'opinió marcat per la dissidència respecte de la proposta impulsada per l'Associació Cultural de Mallorca. La interpretació d'aquesta dissidència menorquina ens permet fer una aproximació als paràmetres i al context des dels quals es desenvolupa aquest debat, i Joan Timoner i Petrus fa la seva defensa, quasi alomariana, dels vincles de catalanitat amb el Principat i la resta de territoris de parla catalana. En aquest sentit, Josep Maria Llompart ens ofereix, a l'article titulat «Les Illes», la seva interpretació dels fets quan diu que:

[...] és simptomàtic que, quan dins el context de la Segona República espanyola es va plantejar per primera vegada a les Illes la solució autonomista, no es pogués anar més enllà d'un projecte d'estatut autònom de Mallorca i Eivissa, del qual restava exclosa Menorca. També cal tenir en compte que, tradicionalment, el grau de politització no ha estat el mateix a cada una de les Illes. En aquest aspecte, Menorca va arribar a assolir unes cotes prou superiors a aquelles que havien abastat Mallorca i Eivissa. Observam finalment dins el context actual que, quan les forces polítiques de l'anomenada oposició democràtica han volgut articular una instància unitària, s'han vist

12. *Ibid*, p. 1.

13. *Ibid*, p. 1.

obligades a partir del fet de la pluralitat insular i anar a la constitució, no d'una Assemblea de les Illes, sinó de tantes assemblees com illes.¹⁴

Andreu Murillo Tudurí, a l'obra inèdita *Els menorquins*,¹⁵ escrita entre 1964 i 1972, fa una anàlisi molt més contundent sobre les raons de la posició menorquina: «Les queixes d'una manca de correspondència entre les sortides de doblers cap a Mallorca i l'entrada de subsidis provinents de Mallorca ha estat i és encara ara el cavall de batalla de les queixes menorquines». I n'exposa una mostra: «El 24 de setembre de 1969, el *Diario de Mallorca* publicava un article titulat "Los entrañables caminos vecinales de Mallorca", on l'articulista manifestava que *'en menos de veinte años se han asfaltado casi todos los caminos de alguna importancia de nuestra isla'* i acabava dient '[...] todavía quedan algunos, pocos, deliciosos y entrañables caminos vecinales por rehabilitar'». Això, dit en un temps en què Menorca sols disposava de sis quilòmetres de carretera «rehabilitats» per la Diputació Provincial, era molt punyent per als menorquins que de temps i estona havien potenciat la millora o, si més no, el manteniment desproporcionat dels cents de quilòmetres de carreteres provincials de Mallorca. «Dels camins veïnals, més val no parlar-ne [diu Murillo]; a Menorca, no n'hi ha ni un centímetre d'asfaltat amb càrrec al pressupost de la Diputació. Ni als dels ajuntaments per a vergonya pròpia nostra».¹⁶

A aquesta mostra, Murillo hi afegeix després l'anàlisi de Josep Melià, publicada al seu llibre *Primer quadern de notes*:¹⁷ «Nosaltres, que som anticentralistes, exercim damunt les illes menors una mena de centralisme paternalista, punyent, dolorós i, fins a cert punt, vexatori. Tal vegada la culpa fonamental és de les rèmores burocràtiques de la capitalitat. Però és indubtable que la nostra estructura administrativa està tan allunyada de la realitat com llunyana és la presència dels menorquins dins la nostra preocupació de cada dia». I Murillo acaba dient: «No crec que tota la raó sigui d'en Melià, vull dir que no crec que sigui una acusació que es pugui fer als mallorquins com a tals, sinó al sistema i a l'estructura administrativa. [...] D'aquesta estructura se n'han volgut desempallegar els menorquins gairebé des del primer moment que foren integrats dins el sistema provincial. El 1810 fou d'una manera violenta i eixorca de resultats positius. El 1823 [4 de juny] el di-

14. Josep Maria Llompart, «Les Illes», Xavier Romeu Jover (editor), *Debat sobre els Països Catalans: ponències i comunicacions de les Jornades de debat sobre els Països Catalans (octubre 1976)*. Barcelona: Curial [et al.], 1977, p. 187-198.

15. Joan Manel Martí Llufríu (Nel Martí), «50 anys d'Els menorquins d'Andreu Murillo», diari *Menorca* (27 d'octubre de 2022). També *En Veu Alta*, butlletí del PSM (17 d'octubre de 2022). <https://www.psm-menorca.cat/ca/blog/50-anys-d-els-menorquins-d-andreu-murillo-7130/>

16. Andreu Murillo Tudurí, *Els menorquins*. Inèdit. Fons Murillo del Consell Insular de Menorca.

17. Josep Melià Pericàs. *Primer llibre de notes*. Palma: Editorial Moll, 1967.

putat per Menorca Francesc Roig¹⁸ sol·licità de les Corts la creació d'un càrrec semblant al de governador civil per tal d'aconseguir certa autonomia». Els arguments exposats per rebutjar la proposta foren que «econòmicament, Menorca no ho podria suportar i que seria un mal exemple de manca d'unitat, per a Eivissa i les Canàries».¹⁹

Respecte de l'episodi de l'Estatut de les Illes Balears, Murillo en fa una doble lectura. Per una banda, «la bona fe, però sense cap representativitat»²⁰ dels redactors de l'avantprojecte. I aquest fet conegut era un mal punt de partida per defensar l'acompliment dels compromisos federalistes de la República. I, en segon lloc, la forma. Un text ideat des de Mallorca, sense cap participació de les illes «menors», en el context de desconfiança i lluita regionalista a Menorca contra el centralisme de la Diputació Provincial —i per defecte, de Mallorca—, no podia reeixir.

Ho explica així a «Menorca davant l'autonomia»:

La raó del decantament de Menorca era clara: l'Avantprojecte, d'entrada, havia estat ideat i redactat sense cap representació menorquina i de més a més responia als interessos d'un determinat sector mallorquí —no del poble mallorquí— i d'acord amb una ideologia més aviat dretana. Menorca, fortament influïda per una ideologia difusa, però estesa, que responia a allò que aleshores s'entenia per d'esquerres —la semàntica ha variat des d'aleshores— i no es podia acceptar. En canvi, va sorgir a Menorca —en aquells mateixos temps— la dèria del «balearisme», en part perquè dos menorquins van ser governadors civils de les Balears i en part perquè es creia en el poder taumatúrgic del règim republicà [...].²¹

Andreu Murillo també analitza la posició menorquina respecte del projecte d'Estatut d'Autonomia de 1931 a l'article separata «El diari maonès *La Voz de Menorca* arran del Projecte d'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears

18. Francesc Roig (Maó, 1783-?), advocat i polític menorquí. Va ser elegit diputat de les Corts a les eleccions de 1822, per la divisió administrativa de l'antic Regne de Mallorca. Al Registre del Congrés de Diputats consta com a diputat del districte Balears. Diversos electors de Menorca van intentar que la seva elecció no fos efectiva, a causa de judicis pendents, però la Comissió de Poders va opinar que l'incident no era obstacle per jurar com a diputat. Els seus esforços en el Congrés se centraren en Menorca i en el port de Maó. El 1822 va demanar que es fes port franc, per motius de salut pública, per tal de beneficiar els habitants de l'illa. També va intervenir activament sobre els decrets d'introducció de grans, que afectaven directament el cor de les finances menorquines, i reclamà la restauració de la franquícia comercial de què abans gaudia l'illa sota la dominació anglesa. A la tesi doctoral de Valentí Valenciano i López, «El Trienni Liberal a Mallorca, 1820-1823», dirigida des de la Universitat de les Illes Balears, es recullen amb detall les iniciatives de port franc i d'altres de Francesc Roig.

19. Andreu Murillo Tudurí, *Els menorquins*. Inèdit. Fons Murillo del Consell Insular de Menorca.

20. *Ibid*, p. 1.

21. Andreu Murillo Tudurí, «Menorca davant l'autonomia». Inèdit. Fons Murillo del Consell Insular de Menorca.

de 1931»²², presentat a les XII Jornades d'Estudis Històrics Locals (Palma, 3-5 de novembre de 1993). En aquesta obra, i a *Els menorquins*, Murillo apunta també un altre element interpretatiu important, segons el qual la reunió des Mercadal sobre l'avantprojecte d'Estatut va ser instrumentatitzada per Joan Manent Victory, governador civil i propietari de *La Voz de Menorca*, per desactivar les pretensions autonomistes d'un estatut balear i promoure la seva aposta d'Estat integral que finalment s'implementà en la Constitució de la Segona República.

Per part seva, l'historiador Miquel Àngel Casasnovas (Ciutadella, 1964) també coincideix a afirmar que els menorquins eren reticents a integrar-se en un projecte comú balear amb les altres illes. La inhibició dels menorquins davant l'avantprojecte d'Estatut durant la Segona República va tenir, segons M. Àngel Casasnovas, «com a causa principal el recel envers l'illa major, dominada pel caciquisme encarnat per Joan March, i a les Pitiüses, per la família Matutes. Aleshores, la qüestió autonòmica a Menorca no passava de ser una preocupació de minories, sense una penetració real dins el teixit social. El debat es polaritzà entre els catalanistes i els que demanaven una autonomia respecte de Mallorca. No va ser l'ala catalanista menorquina, totalment insignificant, la que, efectivament, va fer fracassar el nonat avantprojecte d'Estatut».²³

En definitiva, i a tall de conclusió d'aquest apartat, el fracàs de l'avantprojecte d'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears durant la Segona República es deu a quatre raons. La primera és la manca de credibilitat de la proposta. Aquesta falta de credibilitat tenia a veure amb la manca de suports i la previsible falta d'encaix en la constitució republicana. La segona raó té a veure amb la desconfiança generalitzada contra el centralisme mallorquí. Els menorquins no volen ser comparsa d'una proposta que no els havia tingut en compte fins aleshores. I finalment, les altres dues raons són contràries entre si, però se sumen per acabar en un acord de no participació en la reunió de Palma i el procés de redacció. Aquestes dues darreres raons tenen a veure amb Menorquit i Manent Victory. Menorquit aspirava que Menorca no quedés subjectada a una unitat, la balear, que la distanciés d'una possible vinculació politicoadministrativa amb Catalunya. La seva era una posició minoritària, però històricament molt rellevant, que també defensaven Joan Hernández Mora i Josep M. Ruiz Manent. Per altra banda, Manent Victory considerava que el text estatutari que s'havia proposat era massa insularista i atorgava massa protagonisme a cada illa. Hi havia una altra posició, defensada també des del rotatiu republicà *La*

22. Andreu Murillo Tudurí, «El diari maonès *La Voz de Menorca* arran del projecte d'Estatut d'Autonomia de les illes Balears de 1931», Sebastià Serra Busquets i Arnau Company Matas (coords.), *XII Jornades d'Estudis Històrics Locals*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1994, p. 419-434.

23. Andreu Murillo, Isabel Peñarrubia, Mateu Morro i Bernat Joan. *La penetració del pensament nacional a les Balears*. Palma: SUS, BALEARSI, núm. 12, 2002.

Voz de Menorca per Pere Taltavull, Deseado Mercadal o Antoni Tudurí, que proposava un estatut privatiu per a Menorca, sense concretar ni aclarir la seva relació amb les Illes Balears, Catalunya o Espanya. En qualsevol cas, ens agradi més o menys, el cert és, repetesc, que l'acord des Mercadal es va prendre per unanimitat, i va ser de no participar en l'elaboració i aprovació de l'avantprojecte d'Estatut.

L'absència de Menorca en la discussió i posterior aprovació de l'avantprojecte d'autonomia de la Segona República espanyola (1931), que es limità a Mallorca i Eivissa, tallà de soca-rel les possibilitats de la seva progressió legal i, anys endavant, que no fóssim considerats «comunitat històrica». Efectivament, només els territoris que van aconseguir tenir un Estatut d'Autonomia durant la darrera república espanyola van ser considerats per la Constitució espanyola de 1978 «nacionalitats històriques», amb el reconeixement explícit del dret a més desplegament autonòmic.

A final de 1932, a instàncies de la Diputació, s'intentà tornar a reunir els representants dels ajuntaments, però Menorca no hi tornà a assistir. La victòria del Front Popular va fer que l'any 1936 s'intentés relançar el procés autonòmic, sobretot des del regionalisme i el republicanisme federal. En aquesta darrera temptativa, cal destacar l'absència de l'esquerra nacionalista. L'aixecament militar del 19 de juliol posà fi a qualsevol possibilitat autonomista, balear i insular, i el debat de l'autogovern de les Illes no es tornaria a obrir fins als anys setanta.

La proposta de Gabriel Alomar

Per part seva, a Mallorca, l'afirmació de la nacionalitat catalana dels mallorquins fou defensada per l'esmentada Associació per la Cultura de Mallorca i pels redactors de *La Nostra Terra* i de *La Veu de Mallorca* (òrgan, aquesta darrera publicació, dels autonomistes-regionalistes durant 1931),²⁴ entitats que, per raons estratègiques, esdevingueren les impulsores del projecte d'estatut balear de 1931, que Menorca rebutjaria.

La posició concreta de Gabriel Alomar (Palma, 1873 – el Caire, 1941), en el context del debat estatutari iniciat l'any 1931, va ser molt clara. Compartia, per una banda, la mateixa idea de catalanitat cultural i nacionalitat històrica que els promotors de l'avantprojecte d'Estatut, però, alhora, es distanciava de la seva proposta d'articulació territorial i institucional de l'autogovern. Aquest distanciament quedà fortament explicitat en el debat constituent sobre l'article que prohibia la federació dels territoris de

24. Bartomeu Carrió Trujillano, «Premsa i nacionalisme a Mallorca entre 1900 i 1936». Tesis doctoral, Universitat de les Illes Balears, 1994.

Sebastià Serra Busquets, «*La Veu de Mallorca*. Una publicació nacionalista entre el 1900 i 1931», *Mayurqa* 20 (1980), p. 293-218, <https://raco.cat/index.php/Mayurqa/article/view/118799>.

l'antiga corona d'Aragó (article 13 de la Constitució de 1931: «*En ningún caso se admite la Federación de regiones autónomas*»). En aquest sentit, Alomar, arran del rebuig menorquí dirà: «*No ya la autonomía política; ni siquiera la administrativa (para la cual yo no veo inconveniente) consiguieron infundir en la representación del grupo balear los autonomistas mallorquines en la última asamblea porque Menorca se negó a secundarlos*».²⁵ En aquest sentit, Alomar entén que, en aquell moment, entre Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera no es donaven les condicions de cohesió social suficients per reclamar un estatut en comú, i que en el procés de dotar-se d'autogovern calia considerar la possibilitat d'integrar-se estatutàriament a Catalunya. La connexió de Mallorca o de les Illes amb Catalunya permetria vincular i reforçar els moviments catalanistes de les diferents regions autònomes.

Com també passà a Timoner Petrus en l'entorn republicà, la seva proposta generà tota classe de reaccions i tergiversacions. Davant les ridícules afirmacions que atribuïen a Gabriel Alomar la idea d'una unió contra la voluntat dels illencs amb Catalunya, l'assagista mallorquí es reafirma en la idea autodeterminista de Pi i Margall i la crítica contra el precepte constitucional que prohibeix la vinculació estatutària entre els territoris de la corona catalanoaragonesa. «En suma: mi punto de vista, fue el sentido de libertad: la puerta abierta. Que las Baleares, o Mallorca si se quiere, puedan optar entre sus tres caminos: la vinculación a la autonomía común de las tierras catalanas, o el Estatuto propio cuando alcancen para ello la necesaria madurez».²⁶

La proposta de Gabriel Alomar d'unir políticament les Illes al Principat de Catalunya queda ben recollida en l'esmena que presentà a l'article 13, que prohibia la federació de regions autònomes.²⁷ En la proposta, demanava la modificació del text per poder ampliar el territori de les regions autònomes amb el de les «regiones o provincias limítrofes e insulares vecinas»²⁸, com molt bé explica el jove periodista menorquí Mateu Seguí Puntas en un article publicat a la revista *Lluc*²⁹ el mes de maig de 1972. L'article es titula

25. Guillem Simó Roca, «El debat autonòmic a les illes durant la República», *Baleares, Memoria Civil* 6 (9 de febrer de 1986), p. 2.

26. *Ibid*, p. 2.

27. Gabriel Alomar formà part de la comissió constitucional, elegida el 28 de juliol, en la qual participaren els diputats Samper, Iglesias, Campoamor (Clara), Villanueva (Justo), Franchy, Ruiz-Fúnez, Jiménez de Asúa, Araquistáin, Gómez (Trifón), Bugeda, De Francisco, García-Alas, Valera, Botella Asensi, Rodríguez Pérez, Xirau (Antonio), García Valdecasas, Castrillo, Gil-Robles, i Horn (Octavio Ruiz-Manjón). «De los parlamentarios en las legislaturas de la Segunda República Española», *Revisita de las Cortes Generales* 111 (2021), p. 97-128. <https://doi.org/10.33426/rcg/2021/111/1610>

28. El text complet de l'esmena diu: «En ningún caso se admite la federación de regiones autónomas. El territorio de estas podrá ampliarse, sin embargo, con los de regiones o provincias limítrofes o insulares vecinas, mediante el cumplimiento de los requisitos de los artículos Anteriores», Corts Generals, *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes* (21 d'agost de 1931), p. 14-25.

29. Mateu Seguí Puntas, «Gabriel Alomar, polític», *Lluc* 614 (maig de 1972), p. 12-13.

«Gabriel Alomar, polític» i es basa en el llibre *Futurisme i altres assaigs*,³⁰ publicat dos anys abans a cura d'Antoni-Lluc Ferrer. L'article de Seguí Puntas representa un primer intent menorquí per recuperar l'obra assagística d'Alomar, després d'anys de silenci i oblit. Cal tenir en compte que els mateixos anys es publiquen també dues obres d'Alomar, *La columna de foc*³¹ i *La pena de mort*.³² Aquesta darrera obra conté un extens i documentat pròleg de l'escriptor mallorquí Antoni Serra,³³ el qual treballà intensament per donar a conèixer la vida i l'obra de Gabriel Alomar.

La posició d'Alomar en defensa de l'autodeterminació de cada illa en l'articulació del seu autogovern adquireix la seva màxima significació en el debat de les Corts Constituents de 1931, quan es parla de l'article que prohibeix explícitament la federació entre territoris:

El Sr. Alomar: Yo tenía presentado un voto particular parecido al del Sr. Samper. Aquí habrá que aclarar la situación en que queda el antiguo reino de Mallorca, o sea las Islas Baleares. Estas, por razones especiales, no han llegado a la madurez política ni a la cohesión necesaria, en mi concepto, para tener Estatuto propio y, en cambio, toda su tradición cultural, idiomática e histórica las impele a unirse a Cataluña, y ahora se les cierra el paso; y se cierra el paso nada menos que a Ramon Llull, que representa el gran esplendor de la cultura catalana, de modo que para mí, queda en situación de verdadera orfandad.³⁴

La reacció de la cambra va ser immediata:

El Sr. PRESIDENTE: Constarán las manifestaciones del Sr. Alomar. (El Sr. Alemany: No pudiendo, por no permitirme el Reglamento, hacerse de la palabra, como Diputado por Baleares, muestro mi disconformidad absoluta con las palabras y orientación expresada por el Sr. Alomar sobre la capacidad política de Baleares. El señor Canet: Me adhiero a lo expuesto por el señor Alomar. Un Sr. Diputado: Yo deseo hacer constar mi voto favorable a la proposición del señor Samper. El Sr. Sbert: Me adhiero a las manifestaciones del maestro Alomar, como mallorquín. El Sr. Marraco: Digo idénticamente lo mismo

30. Antoni-Lluc Ferrer, *Futurisme i altres assaigs*, Antologia Catalana 59. Barcelona: Edicions 62, 1970.

31. Gabriel Alomar i Villalonga, *La columna de foc*. Palma: Editorial Moll, 1973.

32. Gabriel Alomar i Villalonga, *La pena de mort*. Palma: Ed. J. Mascaró Passarius. Col·lecció Turmeda, 1972.

33. A més del pròleg del llibre *La pena de mort* (1972), Antoni Serra publicà, entre 1972 i 1984, diversos treballs a les revistes *Lluc i Randa*. Promogué els homenatges de 1977, amb l'arribada de les despulles de Gabriel Alomar i la clausura del Congrés de Cultura Catalana, i edità la biografia més important i significativa que s'ha escrit d'Alomar: *Gabriel Alomar (l'honestedat difícil)*, Col·lecció Biografies de Mallorquins 5. Palma: Ajuntament de Palma, 1984.

34. Corts Generals, *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes* 45 (25 de setembre de 1931), p. 1163-1258.

que el Sr. Sbert. El Sr. Estelrich: Como balear, estoy de acuerdo en absoluto con el Sr. Alomar.³⁵

He de fer notar, en aquest cas, el suport del diputat menorquí Teodor Canet a la posició d'Alomar. Aquesta posició es resumeix en tres coses: constatar la poca tradició i cohesió social de la realitat geogràfica anomenada Balears i la vinculació nacional de cada illa amb Catalunya; la reivindicació ideològica pimarçalliana de construcció a partir del principi d'autodeterminació, i el rebuig a l'article de la Constitució republicana que prohibeix explícitament la federació dels antics territoris de la corona d'Aragó, que identifiquem com a corona catalanoaragonesa, Catalunya Gran o, més recentment, Països Catalans.

Gabriel Alomar i Villalonga va coincidir, com a diputat socialista de les Corts republicanes durant el període 1931-1936, amb Josep Teodor Canet Menéndez (Ciutadella, 1877 – Ferreries, 1936), diputat per les Illes Balears de la Coalició Republicano-Socialista; Joan Estelrich Artigues (Felanitx, 1896 – París, 1958), diputat per Girona de la Lliga Regionalista, i Alexandre Jaume Rosselló (Montevideo, 1879 – Palma, 1937), diputat per les Illes Balears del PSOE, entre d'altres.³⁶

La visió de Joan Timoner i Petrus³⁷ respecte de la catalanitat de Menorca i la seva integració a Catalunya coincideix totalment amb la que apliquen Gabriel Alomar i Joan Estelrich a Mallorca i a les Illes Balears. Tant Timoner com Alomar o Estelrich, o el diputat menorquí Teodor Canet, en aquell moment conceben la «nacionalitat integral» com una aspiració necessària o «natural» per aconseguir la catalanitat insular. La diferència entre ells rau, en tot cas, en la major o menor presència de les Illes Balears com a unitat política o administrativa. Pels mallorquins, aquesta és una possibilitat. En canvi, per Joan Timoner i Petrus, aquesta possibilitat és un problema derivat, bàsicament, de l'històric centralisme exercit per la Diputació Provincial de Palma, que margina i perjudica Menorca. En qualsevol cas, Timoner expressa, en l'article «L'esdevenidor balear»,³⁸ la seva adhesió a la proposta d'Alomar d'aquesta manera:

De nou, ha parlat Estelrich —aquesta vegada a Madrid— dels articles de la Constitució de la República que no permeten la federació de regions autònomes i sobretot s'ha plangut que no es considerin limítrofes, pels efectes de fusió o ingrés dins una regió autònoma, les províncies marítimes.

35. *Ibid.*

36. Arnau Company Matas, «La Segona República a Mallorca. Eleccions, partits polítics, mitjans de comunicació i gestió pública». Tesis doctoral, Universitat de les Illes Balears, 2015.

37. Joan Manel Martí Llufríu (Nel Martí), *Joan Timoner i Petrus*. Palma: El Gall Editor, 2023.

38. Joan Timoner Petrus, «L'esdevenidor balear», *La Voz de Menorca* (15 d'abril de 1932), p. 1.

«Això —ha dit— que va contra l'apropament de Mallorca i Catalunya, és un precepte antiliberal, antidemocràtic i antihistòric».

Altres catalans baleàrics —entre ells Alomar— han protestat en altres ocasions d'aquesta determinació constitucional que interdiu una de les més cabdals reivindicacions del catalanisme: la integració cultural i política de Catalunya. No cal dir que aquesta integració no suposa cap aspiració imperialista, per part de la Catalunya estricta, sinó que representa una de les més precises i justes reivindicacions del nostre redreçament històric, per altra part, sempre que la voluntat de les regions de cultura catalana és decantes, voluntàriament i conscientment, per aquesta unió integrativa nacional. «Jo no dic —segueix Estelrich— que Mallorca hagi d'anar, forçosament, amb Catalunya; si no hi vol anar, que no hi vagi; però no ha de privar-li la llibertat de decidir-se». L'admirat Alomar en una lletra oberta dirigida a una entitat palmesana, la qual lletra fou reproduïda per la premsa mallorquina del mes d'octubre, deia textualment:

«Protesté contra una ley que prohíbe a las Baleares, para siempre, unirse, si así lo desean a cualquier otra región autónoma, singularmente a Cataluña, nuestra hermana de raza e idioma.

Protesté contra esa puerta cerrada, y cerrada por virtud de intereses estratégicos que yo no alcanzo a ver por ningún lado como válidos para semejante determinación. Tanto valdría excluir a Pontevedra del Estatuto Gallego, porque allí está el puerto de Vigo».

Hem de fer present que aleshores feia molt pocs dies que el senyor Alcalá Zamora havia dit, dirigint-se a la minoria parlamentària catalana, que «Menorca es el punto neurálgico de la política internacional».

No hem d'endinsar-nos a interpretar ni menys comentar la il·lació i la transcendència que tot això pugui tenir en l'esdevenidor. Fora sortir-nos de la missió que, per menorquinisme, ens hem assignat, però, així i tot, hem de dir, amb Alomar, que no comprenem com els interessos estratègics d'Espanya siguin incompatibles amb la unió catalano-balear, car aquesta unió no representaria res que pogués atemptar a la integritat de l'Estat espanyol. Per contra, la situació que crea la prohibició esmentada, no afavoreix pas gens la cordialitat ibèrica que tots pretenem.

Diu Estelrich en la seva conferència que en el ressorgiment català, Mallorca hi ha pres tanta part com qualsevol altre territori

de la mateixa llengua. Nosaltres podem dir altre tant de Menorca. És més; Menorca, a l'empata de les dominacions britàniques, va fer subsistir la seva catalanitat a través d'un període de general subjecció material i espiritual a Catalunya i Mallorca. En la renaixença literària de Catalunya tenim la nostra representació en les figures admirades de Francesc d'Albranca, Ruiz i Pablo i d'altres. Ara mateix, podem adonar-nos de l'increment que pren a la Balear major el mallorquinisme polític que duu la mateixa orientació que el catalanisme de fa uns quants anys. València també aferma el seu autonomisme cada dia més. Tot fa esperar que, un dia o altre, i a pesar de tot, la unitat de la Catalunya integral sigui un fer consumat.

Com es pot comprovar a l'article —fet que també és coincident amb Alomar—, Timoner planteja la seva posició en el marc federal d'Espanya, en la línia modernitzadora de Jaume Vicens Vives.³⁹ Catalunya, amb Menorca o les Illes Balears com a part integrant, ha d'actuar —pensen— de locomotora de la modernització espanyola dins Europa. «Catalana, sí, i també menorquina, perquè un terme implica l'altre», dirà Timoner a «Menorquinisme i catalanisme»,⁴⁰ i afegeix: «Deixarem de ser espanyols o ibèrics essent catalans? És clar que no». Gabriel Alomar s'expressa en el mateix sentit quan diu:

No se tracta de que Catalunya deixi de formar part de l'Estat Espanyol, ja que tota unió entre vàries nacionalitats (i molt més quan són nacionalitats germanes, unides de llarg temps per vincles de veïnatge i d'història comuna) és un bé per a totes. No és Espanya lo que constitueix una imposició per a Catalunya. És l'exclusivisme nacional castellà, que ha vingut dictant des dels temps de la unió espanyola la política de l'Estat, convertint en submissió i adaptació forçosa d'una nacionalitat a una altra lo que havia d'ésser juxtaposició i convivència de diverses nacions per a la defensa mutual de totes elles.⁴¹

A l'article «Menorquinisme i catalanisme», Joan Timoner desenvolupa el que ell anomena la «premissa menorquinista», i reconeix la «valuable» aportació d'Alomar, que fuig de qualsevol «particularisme regionalista»:

No m'indueix, com hom podria suposar, a escriure aquest article un desig o una necessitat de justificar la meua actitud en-

39. Gabriel Alomar (1873-1941) i Jaume Vicens Vives (1919-1960) exerciren la docència a l'Institut Ramon Muntaner de Figueres; el primer, com a professor i director (entre 1912 i 1920), i l'altre, com a catedràtic de Geografia i Història (entre 1933 i 1937). Tots dos desenvoluparen assagísticament el paper de la ciutat en la modernització i la transformació del país, que Alomar encunyà com a país-ciutat o Catalunya-ciutat.

40. Joan Timoner Petrus, «Menorquinisme i catalanisme». *La Voz de Menorca* (23 d'octubre de 1931), p. 1.

41. Gabriel Alomar, «Els dos esperits», *Catalònia*, 1898, p. 213-217, dins Antoni Serra (ed.), *Sobre liberalisme i nacionalisme*. Palma: Editorial Moll, 1988, p. 40.

vers la qüestió menorquinista que es debat; res d'això, car em pens haver demostrat, al seguit dels meus treballs, que el meu catalanisme és fonamentalment menorquí, inspirat en la història i en la mentalitat prístina del nostre poble, no una doctrina importada i, per tant, més o menys difícil d'adaptar al nostre caràcter col·lectiu.

Menorquinisme és, ni més ni menys, el catalanisme de Menorca. Les mateixes raons ètniques —històriques, idiomàtiques, culturals— que gestaren el catalanisme, i les posteriors —polítiques i socials— de tot matís que s'hi basen avui, són les mateixes que un dia o altre hauran d'abrandar l'opinió menorquina, si més no per la ineludible llei de la gravitació i del sincronisme històrics.

La meua labor, potser un xic desplaçada i de segur immesurada en mants punts, no respon sinó a un procés ininterromput nacionalitarista que, salvant les distàncies que calgui, han emprès a tots els països de llengua catalana nombrosos intel·lectuals anys ha.

Però precisament pel fet exemplar d'aquests autonomismes valencià i sobretot mallorquí, que fora d'excepcions escasses i valuoses —Alomar, Estelrich, Sbert i altres— s'han tancat en un particularisme regionalista que perjudica més que a ningú aquestes regions, nosaltres hem cregut més convenient per a Menorca i per a la nacionalitat integral abordar el tema sense eufemismes ni denominacions capcioses i dubtoses.

La premissa menorquinista deduïda del catalanisme no té més solució que una conclusió catalanista i menorquina. O, dit d'una altra manera: si Menorca és una regió catalana ha de seguir, així mateix, una política catalana. Catalana sí, i també menorquina, perquè un terme implica l'altre per a nosaltres, no cal dir-ho.

Deixarem de ser espanyols o ibèrics essent catalans? És clar que no. Tampoc no deixarem, doncs, de ser menorquins pel fet de ser catalans.

Una cosa és la regió i l'altra la nacionalitat.

Nosaltres tenim consciència de l'entitat col·lectiva que representen el Principat, la unió d'antics comtats d'ençà i d'enllà del Pirineu, el reialme de València i l'arxipèlag baleàric-pitiús, i ens trobem en el cas de denominar aquesta entitat.

La Corona d'Aragó que acoblà la confederació catalanoaragonesa no té un valor ecumènic per tal que un d'aquells es-

tats és exclòs, no sols en un sentit polític, sinó cultural i natural, d'aquesta entitat.

Tampoc no caurem en la puerilitat i inexactitud d'adoptar el vocable «llemosí». Si més no, la nova albada just afuada dels pobles occitànics, albada precursora d'un jorn soberg, ens ho impediria.

Diem, per tant, Catalunya, o sia el primer peu històric de la nostra nacionalitat.

Si Menorca té —no cal dubtar-ho— problemes d'índole privativa, és just que maldi per resoldre'ls dins un pla estricte de menorquinitat. Hom podria objectar, encara, que aquesta menorquinitat és, per això mateix, catalanitat. Però jo bandejo ara aquesta raó, que hom adduirà algun dia.

Sigui com sigui, jo em gaudiria que el meu catalanisme menorquí hagués de cedir davant un menorquinisme diguem-ne purità. Me'n gaudiria, sí, perquè aleshores no fora jo el fracassat ni la idea sinó el nom. Però, almenys, que parlés, no és ver?, en menorquí, aquest menorquinisme.

Conclusió

En definitiva, de l'anàlisi dels seus articles i intervencions, podem afirmar que la posició ideològica i propositiva de Gabriel Alomar i Villalonga i Joan Timoner i Petrus, en el marc dels debats estatutari i constituent de 1931, és especialment coincident. Alomar i Timoner són clars i fermes en l'afirmació de la catalanitat de Mallorca i Menorca, com a parts integrants de la mateixa nació cultural: «Veieu-la bé, la nacionalitat catalana, espargida i esquarterada a través de les costes llevantines d'Espanya, i més enllà del mar, i fins més enllà de la frontera francesa»,⁴² diu Alomar. Ambdós, des d'una posició ideològica explícita de republicanisme, catalanisme i d'esquerres,⁴³ reclamen l'autodeterminació federativa de Mallorca i Menorca —i de la resta d'illes, evidentment— en l'articulació del mateix autogovern.

42. Gabriel Alomar, «El Verb de Catalunya» (1906), Anselm Lull, *El mallorquinisme polític. 1840-1936*, vol. I, p. 112.

43. Gabriel Alomar i Timoner Petrus són dos autors que, amb les seves aportacions polítiques i assagístiques, han contribuït a construir i enriquir el relat dels catalanismes d'esquerres a cada illa. En aquest sentit, trobem desenvolupada la història del mallorquinisme i del menorquinisme polítics per: Bartomeu Carrió i Antoni Marimon, *El nacionalisme a Mallorca. Evolució històrica des dels orígens fins a l'actualitat*. Palma: Perifèrics, 2003; Antoni Marimon Riutort, «Sobre el nacionalisme a Mallorca (1890-1936)», Cercles: Revista d'Història Cultural, 11 (2008), p. 43-59, <https://raco.cat/index.php/Cercles/article/view/191260>; Bartomeu Carrió Trujillano, *Nacionalisme a les Balears (1898-1936)*. Palma: Documenta Balear, 2017; Mateu Morro Marcé i Sebastià Serra Busquets, *L'esquerra nacionalista a Mallorca (1900-1936)*. Barcelona: La Magrana, 1986, i Nel Martí, *El somni menorquí(-nista). Antecedents i aspiracions del menorquinisme polític*. Palma: Leonard Muntaner Ed., 2021.

Afirmen, per tant, la nacionalitat política de cada illa en la construcció pï-margalliana d'un Estat republicà. Ambdós consideren també que la vinculació estatutària de cada illa amb Catalunya s'ajusta més a la realitat sociocultural i garanteix millor la seva personalitat pròpia. Mallorca, Menorca i la resta d'illes han d'estar, voluntàriament, dins una Catalunya gran o integral, i aquesta, dins una República plural.

Per altra banda, tant a Mallorca com a Menorca, la proposta integradora d'Alomar i Timoner generà vives reaccions de diferents sectors polítics, en especial del republicanisme mateix. A Menorca, a través del diari republicà *La Voz de Menorca*, el jove Joan Timoner —amb 20 anys—, mantingué un intens i ric debat amb destacades veus del republicanisme menorquí de l'època, debat en el qual defensà la idea d'una Menorca vinculada estatutàriament amb Catalunya. Dels 58 articles de Joan Timoner a *La Voz de Menorca*, en tres, «A favor de l'Esquerra» (9 de gener de 1932), «L'esdevenidor balear» (15 d'abril de 1932) i «Menorquinisme i catalanisme» (23 d'octubre de 1931), trobam la referència, la coincidència i l'admiració a Gabriel Alomar i la seva defensa de l'autodeterminació de cada illa en la integració catalana.

Sí que hi trobem una diferència important en l'argumentació de les propostes d'Alomar i Timoner. Mentre que Gabriel Alomar justifica la defensa d'un estatut amb Catalunya a partir de la poca cohesió de les illes que formen l'arxipèlag balear i pitiús, deixant oberta aquesta possibilitat per al futur, Joan Timoner veu les Illes Balears com un problema, especialment accentuat pels anys de centralisme de la Diputació Provincial. Ambdós, emperò, es tornen a trobar quan perceben que la proposta d'un estatut balear és utilitzada per algunes veus per distanciar —aïllar— Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera de la seva catalanitat, cultural, econòmica i, necessàriament, també política.